

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Netolimų dienų pėdsakais

2014-03-03

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Čečėniškos impresijos

AUTORIUS: Astrida Petraitytė

DATA: 2014-03

Čečėniškos impresijos

Pirmojo nepriklausomos Gruzijos prezidento *post mortem* istorija

Čečėnija netikėtai, bet, matyt, dėsningai įsirežė į Algirdo Patacko gyvenimą ryškiu, skaudžiu motyvu. Įvykis, jį įtraukęs į čečėniškų kovų peripetijas, buvo Čečėnijos Respublikos Ičerkerijos prezidento Džocharo Dudajevo apsilankymas Lietuvoje 1992-aisiais – čečėnams kaip tik atkovojus nepriklausomybę.

...mes mandagiai rusus išgrūdom, jiems dar butus Karaliaučiuje statėm, o čečėnai darė paprasčiau: sėda ginkluoti vyrai į „samosvalą“, atakuoja rusų karinės bazės vartus ir – duoda kelias valandas išsinešdinti... Bet nebuvo jokių rusų žudymų – tie, kur nuo seno gyveno, taip ir liko gyventi.

Dž. Dudajevas Lietuvoje buvo priimtas pusiau – susitiko su Vytautu Landsbergiu ir po Lietuvą pavažinėjo, bet valstybinio rango šiam vizitui nebuvo suteikta, oficialių pagarbos ženklų vengta. Ir pats Čečėnijos prezidentas, savo rytietišką dosnumą sumanęs pademonstruoti, nelabai pataikė į vakarietiško stiliaus mėgėjų širdis – štai, aplankęs vieną ūkininką, susižavėjęs tuo žmogum ir jo darbais, ėmė ir padovanojo – motociklą su priekaba... Ta priekaba puikiai įsipynė į skeptikų pašaipas...

...Buvo švenčiama Nepriklausomybės šventė – dar karų ir nuojautos nebuvo, atrodė – neįmanoma, kad kokia nors galybė pasikėsintų į šią stiprią, kovingą, orumą labiau nei gyvybę vertinančią tautą. Štai į didžiulį stadioną daugiatūkstantinė minia susirinko švęsti nacionalinės šventės, visi žiūrovai, ką jau kalbėt apie sargybą, – ginkluoti. Lietuviai svečiai – du Algirdai, Patackas ir Endriukaitis, garbingai pasodinti šalia prezidento specialioj tribūnoj (toj pačioj vietoj, kur vėliau buvo susprogdintas kolaborantas Kadyrovas vyresnysis), o Džocharo vyrukai, savo šautuvus su optiniais taikikliais nukreipę į minią, žvalgosi tarsi pro kokį binoklį teatre... Bet kai šautuvo vamzdis, „šukuodamas“ stadioną, sustojo ties lietuviais, ir garbiesiems svečiams tapo kiek nejauku... Ir pati šventė – ne liūliuojanti, bet kraują kaitinanti. Koncertas kaip

koncertas, džigitiški ritmai širdį stipriau verčia plakti, bet kulminacija po visų dainų ir šokių – atviroje platformoje aplink stadioną vežama vilkė. Tai juk Čečėnijos simbolis – vilkė, staugianti naktį į mėnulį! Ir vienu ypu stadione – gal dešimt tūkstančių šūvių į viršų! Po kurtinamo trenksmo – ištisinis parako debesis, dar jo smarsas, į šnerves besigrauziantis... Algirdui tik sukirbėjo: nepavydžiu tiems, kas bandys šiuos vyrus užkabinti... (netrukus karą pradėjusiai Rusijai iš tiesų nebuvo ko pavydėti). Suvalkiečiui Endriukaičiui toks *pūstijimas* suskaudino širdį, neištvėręs jis ir padūsavo: „Kiek jūs čia iššaudot...“ Bet išdidžiai buvo atsakyta – turim į valias... Tikrai – kai juos nuvežė į kalnus, bevaikštinėjant palydovas mostelėjo ranka į slėnį: va, čia mūsų sandėliai, kovinės atsargos. Algirdas žinojo, kad Dudajevas visus *naftos dolerius* skiria ginkluotei. O kariuomenė sudaryta taip: pirmiausia Nacionalinė gvardija, t. y. rinktiniai Dudajevo sargybiniai; greta reguliariosios armijos iš šauktnių – kiekvienas kaimelis turi savo gynėjų būrį, kilus pavojui prisijungiantį prie bendrų karinių pajėgų.

Susitikimas su Nacionaline gvardija Algirdui padarė didelį išpūdį. Štai veža juos Dudajevo žmonės per gyvenvietę, gana apšepusią, Algirdui akį dirgina tebekabantys sovietiniai lozungai „Za Rodinu!“ ir panašūs, bet akivaizdu, į tokius niekus vietiniai tiesiog nekreipia dėmesio. Atvažiavus į gvardijos būstinę, Šamilis Basajevas davė komandą išsirikiuoti – tai vis svečių garbei. Be jokios skubos, atsainiai tarsi pasivaikščiodami, koja už kojos sustojo į gana palaidą eilę – bet šiurpuliukai nuo tų atseit vangių judesių vyriškių vis tiek per nugarą perėjo: nuo kiekvieno į visas puses styrojo vamzdžiai, ant diržų kybojo granatos...

Garbingieji svečiai iš Lietuvos buvo ir į pirtį nuvesti, o pirtis priklausė Ruslanui Madalovui, mūsiškio Sergejaus Madalovo, VST generolo, broliui. Kaip daugelis pastatų čia, apšepusi iš lauko ir pirtis; bet viduje viskas kaip ir turi būti. Jau lietuviai rengiasi, ruošiasi pirtis, bet nuskamba žinia: atvyko ginkluotų vyrų dalinys. Čečėniškai savitas dalinys – kovingo vado Labazanovo suburtas, kariaujantis prieš rusus, bet nepaklūstantis Dudajevui. Lietuvius nukratė baimės šiurpulys – štai jie, Dudajevo svečiai, užspeisti ginkluotų vyrų, lyg ir Dudajevo priešų, jau suėjusių vidun! Bet rytietiško svetingumo taisyklė nebuvo sulaužyta; vado, juodbruvo čečėno skvarbiu erelio žvilgsniu, jiems pasakyta: pirmi atvažiavot, pirmi ir išsimaudykit, mes palauksim.

...ne visi čečėnai juodbruvi, yra net šviesiaplaukių, mėlynakių. Tai seniausia Kaukazo rasė, archajiškos kilmės. Labai skiriasi nuo gruzinų, čečėną iškart atskiriu.

Algirdo dėmesį, suprantama, patraukė išpūdinga vado figūra. Aukštas, juoda kario uniforma ir, visai netikėta – tarsi ką tik nušveisti batai, *lakierkos*... O juk aplink – purvynai... Visoje Čečėnijoje rudenį – purvas, gatvėse nepraeisi neišsiterlinęs batų. (Bet namuose – švaru, visur kilimėliai. Įėjęs iškart turi nusiauti. *Ten jau moters viešpatija*...)

Lietuviai, kiek pėrėsi, kiek nesipėrė, skubėjo užbaigti švarinimosi procedūrą. Neilgai trukus jiems teko būti liudininkais – tiesa, iš saugaus gal dviejų kilometrų atstumo – kaip prezidento gvardijos kariai šiuos maištininkus sutriuškino.

O tas maištingasis vadas – sėdėjęs kalėjime, nes nužudė žmoną, aptikęs ją su meilužiu. Ir tarp Dudajevo žmonių sėdėjusių kalėjime nemažai – tokie ten papročiai...

Algirdas lankėsi Čėėėnijoje ir tarpukariu – buvo pasibaigęs vienas karas su Rusija, ŗiai tarsi pasidavus, sudaryta vadinamoji Chasavjurto sutartis, suteikusi poros metu atokvėpį. Tuo laikotarpiu Zelimchanas Jandarbijėvas, su oficialiu vizitu nuvykęs į Maskvą, derėjosi su Jelcinu kaip lygus su lygiu. Bet netrukus Rusija Čėėėniją vėl klastingai užpuolė.

Algirdui teko tarptautinio stebėtojo vaidmuo, perlaidojant pirmąjį Gruzijos prezidentą Zviadą Gamsachurdiją.

...tą iš Landsbergio kohortos – iš tų, kuriuos nepriklausomybę perestroikos metu atgavusios ŗalys išsirinko prezidentais... Beveik visi jie nužudyti: Azerbaidžano prezidentas Abulfazas Elčibėjus, kaip įtariama, buvo nunuodytas, autokatastrofoje žuvo Ukrainos Liaudies fronto vadovas Viačeslavas Čornovilas, buvo nužudyti trys iš eilės Čėėėnijos prezidentai – Džocharas Dudajėvas, Aslanas Maschadovas ir Zelimchanas Jandarbijėvas. Gyvas tik mūsų Landsbergis...

Zviado Gamsachurdijos jaunystės situaciją Algirdas su pagarbia pašai pa prilygins vėncloviškajai: tėvas – rašytojas klasikas Konstantinas Gamsachurdija, sūnus, studijuojantis Maskvoje, nuosaikiai disidentauja... Bet Zviadas Gamsachurdija buvo prispaustas, teko spaudoje paskelbti atgailos laiŗkelį... Jo autoritetas po to gal ir sumažėjo, vis dėlto, nepriklausomybės vėjams padvelkus, vėl atgijo – buvo išrinktas pirmuoju nepriklausomos Gruzijos prezidentu.

...bet jis nesugebėjo suvaldyti situacijos, kurią vargu ar galima buvo suvaldyti, įsigijo daug prieŗų. Pirmą priežastis – Zviadas Gamsachurdija buvo kilęs iš vakarų Gruzijos – Mingrelijos... O Gruzija labai marga, gruzinas yra savotiŗka abstrakcija, nes yra svanai, mingrelai, abchazai, adžarai ir kiti – beveik atskiros gentinės tautybės. Gruzija – nedidelė imperija.

Taigi prezidentas Gamsachurdija buvo nuverstas, turėjo bėgti – atsidūrė Čėėėnijoje, Grozne. Čėėėnijos valdžia jam skyrė vilą – ŗiame apŗėpusiame mieste visai įspūdingą. Algirdas kartu su lietuvių delegacija turėjo progos nuverstąjį Gruzijos prezidentą aplankyti.

...elegantiŗkas, aukŗto stoto, lėtai ŗnekantis, nenoriai bendravo, be ypatingo entuziazmo. Pavargęs žmogus.

O ŗalia – žmona Manana, ne tik ŗeimyninio gyvenimo vadžia į savo rankas paėmusi, bet ir pretenduojanti į įtakos darymą politikoje. Jos temperamentingumas Algirdui regėsis neadekvatus.

Tolesnę Gamsachurdijos istoriją patirs jau iš tolo. Pradėjus Gruzijoje braŗkėti Eduardo ŗėvardnadzės valdžiai, Gamsachurdija nutarė grįžti Gruzijon, matyt, vildamasis atsikovoti turėtąjį postą ir garbę. Mananai su sūnumis Cotne ir Georgijum likus Grozne, jis iš pradžių apsistojo gimtojoje Mingrelijoje, Vakarų Gruzijoje, ir paskelbė atkurias vyriausybę tremtyje. Bandytas grįžti į Tbilisį buvo nesėkmingas, eksprezidentą ir jo būrį mėginta sugauti ir sunaikinti, jiems teko slapstytis kalnuose. Nelaimei, jam pasireiŗkė diabetas – klajonėms po kalnus, kai reikėdavo beveik kasdien keisti nakvynės vietą, tapo nebepajėgus. Algirdui tai papasakos Visarionas Guguŗvilis, buvęs Gamsachurdijos laikų Gruzijos premjeras, irgi partizanų būrio narys. Vieną

naktį, prisiglaudę valstiečio troboje, jie miegojo svečiams skirtame kambaryje, mūsiškai alkieriuje; Gamsachurdija išėjęs į kalnus meldėsi, paskui grįžo, atsigulė. Gugušvilį staiga pažadino šūvis... Taip iš gyvenimo pasitraukė pirmasis nepriklausomos Gruzijos prezidentas Zviadas Gamsachurdija, nenorėdamas būti kitiems našta, nes galėjo žūti visas būrys. Iš pradžių bendražygiai savo vadą palaidojo tiesiog kalnuose – užversdami akmenimis kūną, vėliau perlaidojo valstiečio sodyboje, daržinėje, nesupylę jokio kapo – palaidojimo vieta turėjo likti slapta.

Gamsachurdijos ir Dudajevo santykiai buvo ne tik draugiški – juos siejo bendras likimas, Gamsachurdijos vyriausybė pripažino Čečėnijos nepriklausomybę, tad Čečėnijos prezidentas nutarė – jo pareiga pasiekti, kad pirmasis kaimyninės šalies prezidentas būtų palaidotas kaip pridera. Ševardnadzė su tuo tarsi sutiko, bet, matyt, ši idėja jam nebuvo labai prie širdies – prasidėjo vilkinimas...

Čečėnijos draugams Lietuvos parlamente buvo pasiūsta žinia: reikalingi pirmojo Gruzijos prezidento valstybinio perlaidojimo stebėtojai... Seime tuoj sudaryta tarptautinių stebėtojų delegacija – žinoma, be Algirdo neapsiėjo.

Jie nuskrido į Grozną, rusų tvirtovės vietoje pastatytą miestą, apsigyveno viešbutyje, įkurtame paprasčiausiame daugiabutyje, tik kažkodėl pavadintam „Francuzskaja gostinica“. Kita, Vakarų šalių stebėtojų grupė apsistojo Gruzijoje, Tbilisyje. Šioms dviem užsienio delegacijoms jau įsikūrus, nusiteikus bet kurią minutę dalyvauti iškilmingoje ceremonijoje, tarp Ševardnadzės ir Dudajevo vis dar vyksta intensyvus susirašinėjimas... Akivaizdu, kad kišasi jėgos, norinčios perlaidojimą sustabdyti. Vakarų stebėtojai, nors Tbilisio viešbutyje ir gyveno visai komfortiškai, palaukę šiek tiek numojo ranka į tą rytietišką betvarkę ir išvažiavo. Kantrybė trūko ir lietuviams – vienas po kito namo iškeliavo ir šie. Liko tik Algirdas – buvo davęs žodį... Ir Vasario 16-oji viešbučio neįvairumo atšvęsta, o jokių žinių apie iškilmingųjų laidotuvių dieną ir valandą... Čečėniškajai komandai Algirdas liko kone paskutiniu koziriu prieš Ševardnadzė – jie spaudžia lietuvių parlamentarą rašyti Gruzijos prezidentui laišką, būtinai kreipiantis: „Gluboko uvažajemyj...“ Bet Algirdas užsispyręs nelyg ožys – nerašys taip, nes „nie uvažajet“... Kiek pamygę jį, galiausiai čečėnai įvardijo: „Pravilno postupaješ...“ Visam mėnesiui Algirdas užstrigo Grozne, bet viena buvo gerai – kas kelios dienos aplankydavo Džocharą Dudajevą jo kabinete, kur ilgai kalbėdavosi įvairiomis temomis. Prezidentūra buvo įsikūrusi bene šauniausiame daugiaaukščiame Grozno pastate, vadintame „Prezidentskij dvorec“ (dabar nušluotame nuo žemės paviršiaus). Algirdas įeidavo į prieškambarį, kur keletas Nacionalinės gvardijos vyrų kėlė tai ant sofų, tai ant fotelių išdribę. Matyt, po naktinių operacijų – toji sargyba prie prezidento durų jiems nelyg poilsis. Bet, Algirdui pasirodžius, visi pašoka – mat jis barzdotas, o tai jau čečėnams vyresnumo ženklas, nebūtinai pagal amžių.

Savo „prancūziškam“ viešbutyje Algirdas žiauriai šalo – nebuvo šildoma, jis visą dieną neišsinerdavo iš palto, ir naktį miegodavo su juo. Bet nors pirmąsias savaites nenuobodžiavo – vis būdavo kur pakviečiamas, palydimas, pavežiojamas po kalnus... Štai apsilankė Islamo institute – jį patį pirmąjį įsteigė Dudajevas (va, pirmiausia ne valdžios institucija, o tai, ką laikė svarbiau už valdžią...). Čečėnų tautos prigimtis jam atsivėrė po truputį, ne tik tiesiogiai, bet ir per išsamius pokalbius su artimu bičiuliu Ruslanu Čimajevu, intelektualu, užsienio reikalų ministru (jau žuvęs).

Pažinimo alkiu niekad nesiskundęs, ir čia Algirdas sau vis primindavo: kaip įdomu! Bet grauzė nostalgija, mylimų žmonių ilgesys. Telefoninius skambučius irgi galėjo vertinti kaip atrakciją, nors tarpais gerokai susinervindavo: renka lietuvišką numerį viešbučio kambaryje, jau net nesitikėdamas, kad po pirmo ar bent antro, trečio karto sujungs – prireikia kelių šimtų sukimų, taip ir valandą ar dvi prie aparato gali galuotis, staiga – sujungė! Bet ir pokalbio vidury, vos pajutus atgimstantį ryšį su brangiu žmogumi, staiga ima ir išsijungia. O kaip artimieji tuose toliuos? Telioka rašyti eilėraščius – o taip, poetinis įkvėpimas vienumos valandėlėmis Algirdą vėl ant sparnų kėlė...

...o telefono kriauklėj jūra oš

kaip jūra oš švelnus artumas tavo

kvėpavimas tylus. Bet jau pagavo

mus sūkurys mirties – išplauksiu tiktai aš...

Nors ir pakviečiamas į svečius, pavaišinamas – bet kuo toliau, tuo rečiau – Algirdas netrukus pasijuto bebaigiąs išleisti atsivežtuosius pinigus, teko tenkintis už paskutinius grašius pirкта kvietine duona, nepaprastai skania (beje, iš lietuviškų miltų) ir arbata. Nervinė įtampa vis stiprėjo dėl nežinios: duos leidimą Ševardnadzė, neduos? Jei duos – kiek dar truks? Kaip į tas ilgas „atostogas“ bus pažiūrėta Seime?

...jei taip dabar – mane jau būtų nuskalpavę, tuomet žiūrėta laisviau.

Kad ir kokių būta rūpesčių ir ilgesio, kur kas intensyvesnis nei Lietuvoje gyvenimo džiaugsmas virpino kiekvieną ląstelę. Algirdas bandė „moksliškai“ sau aiškinti: gal kalnų oras taip veikia... Jautėsi žvalus, gyvybingas ir entuziastingas, nors naktys neišmiegotos dėl šalčio, nors Grozne akis bado apšėpusios gatvės, bet užtai knygynuose gausybė rusiškos klasikos už kapeikas...

Jau mėnesį bergždžiai pralūkuriavus, staiga žinia – skrendam!

Dar Lietuvai šioje misijoje atstovavo Vytautas Eidukaitis, net Algirdo akimis – avantiūristiška natūra gerąja prasme; šis profesionalas lakūnas ir Afganistane karo metu turėjęs progos paskraidyt, užsitarnaut papulkininkio laipsnį (nors apie tai nemėgo pasakoti). Kilęs iš Suvalkijos, didelis Lietuvos patriotas, kartais net egzaltuotai tuos jausmus reiškia. Vikrus, landus, komunikabilus, mokąs tvarkyti keblus reikalus, priėti ir praeiti kur reikia; su visais, o ypač su Dudajevo šeima, pažįstamas, gelbėjęs šeimos narius kritiškais momentais.

...be jo nebūtume nieko nuveikę...

Štai kaip tuos įvykius aprašo čečėnų rašytojas Deni Muchammadas (dabar gyvenantis Prancūzijoje) savo knygoje, išverstoje į lietuvių kalbą („Šiandien! Rytoj bus per vėlu“, 2008, p. 125–139):

Po kelių dienų Z. Jandarbijėvas nepriklausomos Čečėnijos Respublikos prezidentui pateikė sąrašą bendrakeleivių, kurie turėjo vykti su juo į Gruziją. „Šį žmogų iš delegacijos sudėties teks išbraukti, – tarė Džocharas Dudajevas ir riebia linija

pabraukė vieną pavardę. – Jei šis žmogus iki šiol gyvas, tai ne jo nuopelnas – tiesiog Dievas dėl kažko svarbaus jį saugo. Jis visiškai neturi žmogui įgimto savisaugos instinkto.“

<...>

„Ir jei, neduok Dieve, jam dėl mūsų kaltės kas nors atsitiks, gėdos neiš-vengsime. Ne, ne, to negali būti. Imk ką tik nori, tik ne jį.“ – „Bet jis pats pasisiūlė!“ – prieštaravo Jandarbijėvas. „Aš pasakiau ne, ir neprašyk“, – didelės Džocharo akys iš pasipiktinimo dar labiau padidėjo, jos tarsi svaidė žaibus. Kaip kariškis Dž. Dudajėvas nemėgo, kai pavaldiniai jam prieštaraudavo.

– Be jo, važiuoti sutiko kitas tau gerai pažįstamas lietuvis, karo lakūnas Vytautas Eidukaitis. Jis, kaip jo kraštietis, prilaikys Algirdą Patacką.

– Aš pasakiau ne, ir taškas.

– Tai kas tada, tavo galva, žegnotis, ar aš?

– Žegnotis... Kam žegnotis? – Dudajėvas iš netikėtumo stačiai nuvirto į krėslą.

– Matote, kai miršta žmogus, nesvarbu, kokio jis būtų rango, musulmonai kelia rankas prie veido ir kalba „DOA“, krikščionys žegnojasi ir kalba „Tėve mūsų“. Aš, kaip musulmonas, negaliu skaityti krikščioniškų maldų ir žegnotis. Dabar tu supranti, kad Algirdas Patackas yra suverenios, europinės, krikščioniškos Lietuvos įgaliotasis atstovas.

– O kitų įgaliotųjų dabar pas mus nėra?

– Yra, bet jie yra iš islamo valstybių ir žegnotis taip pat negali.

– Bet žiūrėk, Zelimchanai, jei šitam lietuviui kas nors nutiks, tai geriau gyvas man į akis nepatek...

Apie tai, kuo ši kelionė jiems visiems gali baigtis, Zelimchanas stengėsi negalvoti. Bet jis negalėjo negalvoti apie Algirdą Patacką. Nejaugi jis toks patra-kęs, kaip jį apibūdino Džocharas? Reikia pasakyti saviškiams, kad nenuleistų nuo Algirdo akių.

<...>

Kol Zelimchanas mąstė, lėktuvas, stebuklingai pernėręs per kalnus, sėkmingai nusileido.

„Aš įdėmiai stebėjau Lietuvos atstovus Algirdą Patacką ir Vytautą Eidukaitį, – vėliau sakė Zelimchanas Jandarbijėvas. – Eidukaitis labai tylus, leidžia savo oponentui išsikalbėti, nepatiklus. Patackas – visiška jo priešingybė, nepaprastai guvus, impulsyvus. Ir dabar, kai nežinia, kas mūsų laukia, jis visas švyti. Iškart matyti, kad jis savo stichijoje, pavojus tik skatina jį. Bet, didysis Alache, kaip jis panašus į čėčėnus ne tik išvaizda, bet ir charakteriu. Net kai jis rodė dokumentus, gruzinai nepatikliai lingavo galvas.“

Rytą vyriausybinių delegacija, vadovaujama viceprezidento Zelimchano Jandarbijevo, susėdo Grozno oro uoste į lėktuvą, įsikėlė ir iš anksto paruoštą cinkuotą karštą. Asmens sargybinis, atsinešęs ką tik iškeptos kaukazietiškos duonos paplotėlį, pavaišino ir kitus – Algirdas akimirksniu prarijo skaniai sotų gabalėlį. Kartu skrido buvęs Gamsachurdijos asmens sargybinis keistu, bet, pasirodo, visai dažnu Gruzijoje vardu – Robinzonas. Palankaus Algirdo dėmesio sulaukė Mirabas K., buvęs Gruzijos parlamento pirmininkas, dar jaunas, fiziko išsilavinimą turintis žmogus, savo dorumu primenantis 6-ojo dešimtmečio rusų disidentus (jis turėjo likti pernakt lėktuve, nes galėjo būti suimtas; visą naktį šalo, nors Ševardnadzės parankiniai buvo žadėję juo pasirūpinti).

Jau nusileidus Tbilisyje, Algirdo akis patraukė neįprastas vaizdas – ant palmių pūpsantis sniegas nelyg vatos gniužulai, o išlipus padvelkė oro gaiva. Jie buvo nuvežti į kažkokį senovinį medinį namą deryboms. Kad reikalai neisis labai sklandžiai, Algirdui iškart signalizavo „Gruzijos pusė“ – karikatūriški – Gogolio plunksnos besiprašantys – personažai, gerai įmitę, Ševardnadzės komanda...

...kaukazietiškas mūsų brazauskinių variantas...

Kai jau Algirdui buvo suteiktas žodis, jis nepraleido progos apeliuoti į gruzinų garbės jausmą – ar ne gėda, kad prezidentas guli svetimoje žemėje!

Algirdas buvo ir gruzinų kaip reikiant pagerbtas – apgyvendintas Berijos rūmuose, iš gryo marmuro, bet nešildomuose, tad alsuojančiuose akmens šalčiu. Užklotų lyg ir gana, bet atsigulęs ton kone marmurinėn lovon sušali iki gyvo kaulo, užmigti neįmanoma. Tad vėl kėlėsi, ėmė koridoriais, vestibuliais klydinėt – aptiko armėnų kompaniją, jie, žinoma, tuoj pakvietė į savąją vakaronę, sušildė geru konjaku... Bet teko prikandus liežuvį tylėt – emocingieji armėnai ėmė piktintis čečėnais, tada Algirdas akivaizdžiai patyrė, kokie išbandymai laukia Kaukazo, kaip toli iki santarvės, nors priešas bendras – Rusija.

Kitądien jie vėl susėdo į savąjį lėktuvą, iš Tbilisio perskrido į Zugdidį, Mingrelijos sostinę. Peizažas nykokas, jokio pietietiško spalvingumo – dykvietė, kur teauga viena kita apšiurusi palmė, matyti kareiviai apdribusiom uniformom... Bet – keblumas: į tą kaimo sodybą, kur buvo slaptasis Gamsachurdijos kapas, reikia skristi sraigtasparniu, tik keliolika telpa, tad kas pasilieka? Visi veržiasi skristi; Algirdui ir ausis paskauda nuo jų karštų kalbų, ginčų, riksmų, net ir kalašnikovu pagrasinant... Algirdui vieta garantuota, o tuo labiau – Robinzonui, vieninteliam žinančiam kapo vietą. Jandarbijevas toj suirutėj mesteli Algirdui: „Prismatrivaj za nim [nepaleisk jo iš akių]“, – iš tikrųjų, jei kas atsitiktų Robinzonui, visa jų misija žlugusi! Algirdas ir laikosi vis prie jo. Staiga privažiuoja žiguliukas, iš jo iššokę vyrai čiumpa Robinzoną, įsigrūda, Algirdas – iš paskos, bet tiek ir tespėjo – važiuoja kartu su nežinia kieno pagrobtuoju svarbiausiu misijos žmogum. Nelyg kokiam holivudiniame trileryje, nieko nesusigaudydamas, Algirdas su visa keistąja kompanija lekia didžiuliu greičiu per duobes... Staiga kita mašina jiems iš priekio, sustoja užtverdami kelią, išsiriti keli, irgi iki dantų ginkluoti, barniai, grūmojimai, jie vėl įgrūdami į žiguliuką, šis apsisuka ir – atgal į oro uostą. Algirdas taip ir liko nesupratęs, kas ten ir dėl ko įvyko.

Galiausiai susiruošta skristi, po ilgų ir karštų derybų nutarus – skris aštuoniolika. Bet,

sulipus į sraigtasparnį, suskaičiuoja – dvidešimt penki!!! Sraigtasparnis, vos pakilęs, staiga – plump! visu svoriu ant žemės, Algirdas vos liežuvio nenusikando. Bando pakilti ir vėl – plump! Šiaip taip pakilo, bet – kokios garantijos? Kas beliko – Algirdas išsitraukė rožinį, niekas kitas čia jau nepadės... Bet Eidukaičio patyrimas tikrai pravertė. Kai buvo norėta sukti į vieną tarpeklį, jis užginčijo – reikia ieškoti kito... Jau ir temti pradėjo... Bet, Eidukaičiui reguliuojant, surastas tas reikiamas tarpeklis, pasiektas kaimas slėnyje.

Nusileido tiesiog valstiečio kieme... Eidukaitis šnipšteli Algirdui: „Žiūrėk!“, mosteldamas į kalnagūbrius – ant jų ginkluotų žmonių figūrėlės, vietinių. Pirma mintis – galime ir neiškristi... Šeimininkas nuveda visus į daržinę plūktom grindim, jos kampe sustatyti kukurūzų stiebai. Patraukę juos, vyrai ima kasti, ir Algirdas prisideda... Pusmetro gylyje pasiekia karstą – tvirtą, ažuolinį, namų darbo. Atidarius pakviečiamas Algirdas – jis, Gamsachurdiją pažinojęs, gali paliudyti, kad tikrai Gruzijos prezidentą, ne ką kitą perlaidos... Lyg pelėsių pūku per porą mėnesių apėjusiam veide Algirdas išvelgė žaizdos pėdsakus smilkinyje, o kitoje pusėje – kulkos išėjimo žymę. Buvo oficialiai surašytas protokolas, keliais egzemplioriais, su visais reikiamais parašais – čia Zelimchanas pasirodė esąs kietas teisininkas ir derybininkas. Pakrovę tą moliu aplipusį karstą į sraigtasparnį, pagaliau pakilo, atsisveikinę su sodybos šeimininku (su tuo vargšu vis tiek vėliau buvo susidorota). Zugdidyje Gamsachurdijos palaikus perkėlė į savąjį lėktuvą. Algirdas pripuolęs norėjo padėti karstą panešti, bet gruzinas sargybinis grubiai jį sustabdė, stumtelėjo: „Kuda idioš?“ Vienas iš čečėnų liuoktelėjo staigiu šuoliu, ir anas išsitiesė ant žemės. Dar susilaukė ir grasinimo: jei darkart jį pastumsi – būsi negyvas.

...gruzinai daug kalba, mažai daro. Čečėnai nekalba, bet gali staigiai kaip pantera šoktelėti.

Skrendant virš Kazbeko, aukščiausios Kaukazo viršūnės, Algirdas patyrė ypatingą jausmą – lėktuvas pakibo nejudėdamas virš žilojo Elbruso, lyg atiduodamas pagarbą karstui su Pirmuoju Prezidentu, o aplink stūksojo nebylūs didingi kalnynai, padengti sniegu...

Atskridus į Grozną, bekraunant karstą į sunkvežimį, atlekia Manana su sūnumi, gal šešiolikmečiu... Isterijos ištiktas paauglys ima reikalauti tuoj pat atidaryti karstą, jį mėgina numaldyti – geriau palauk, vėliau...

Laidotuvių, numatytų dar po geros savaitės, Algirdas nebegalėjo laukti – nuotykiškai buvo persisotinęs. Savo misiją – atpažinimą ir paliudijimą – buvo atlikęs.

Dar keletą dienų išbuvo Grozne. Viešbutyje jį aplankė Dudajeva žmona Ala.

...nepaprasta moteris, tokių daugiau gyvenime nemačiau. Tokia dekabristo žmona.

Rusė, karininko dukra, neišsižadėjusi savo rusiškumo, neperėjusi į islamą, bet – ištikima čečėno žmona, čečėnų labai gerbiama. Ir meniškos prigimties – puikiai piešianti, rašanti gerus eilėraščius. Jos akyse nuo paleistos raketos žus vyras.

Taigi Ala Dudajeva paprašė Algirdo – gal aplankytų Mananą Gamsachurdiją, blogai su jų vyresniuoju sūnumi, tuoj šešiolikmečiu, grasina nusižudysiąs. Algirdas, žinoma,

nuskuba pas prezidento našlę, pasikviečia pokalbiui vyresnį, bando įtikinėti – privalas būti vyru, tęsti tėvo darbus... Kelis vakarus jį lankė, vis kreipdamas kalbą į religines temas; jausdamas – svarbiausia tą nervingą vaikinuką šnekinti, atitraukti dėmesį nuo jo paties minčių. Algirdui tie „psichoterapijos seansai“ pačiam brangiai kainavo...

O Manana už visus tuos rūpesčius dėl garbingo jos vyro palaidojimo „atsidėkojo“ kaltinimais Gugušviliui – jisai nužudęs Zviadą. Gugušvilis dėl tų persekiojimų buvo priverstas bėgti į Vakarus, ir iki šiol yra persekiojamas. Žinoma, kaltas jos akyse buvo ir iš Lietuvos atsibastęs Patackas, globojantis tą Gugušvili... Net nusiuntė skundą Lietuvos ambasadoriui Rusijoje Romualdai Kozyrovičiui. Algirdas negalės atsistebėti ambasadoriaus „pareigingumu“ – juk akivaizdu, kad surašyta adekvačiai situacijos nesuvokiančio žmogaus; bet anas tą raštą persiuntė į Užsienio reikalų ministeriją. O juk Algirdas, vykdamas į Čėčėniją per Maskvą, buvo ne kartą apsisostojęs ambasadoje, ambasadoriaus maloniai priimtas... Jau kone brendo skandalas – Lietuvos Seimo narys dalyvavo nužudant Zviadą Gamsachurdiją! Užsienio reikalų ministras, kaunietis socdemas Virgilijus Bulovas atsidūrė tarsis tarp kūjo ir priekalo – kaltinimai mesti, nors jis pats, atrodė, jais netiki. Teko įsikišti Algirdui Saudargui, po jo pokalbio su Bulavu tas skandalingasis raštas į viešumą nebeiškilo.

Algirdas pats prašėsi iškvičiamas į Gruzijos prokuratūrą apklausai, bet nebuvo atsišaukta.

O Mananos Gamsachurdijos vaidmuo kuo toliau, tuo labiau darėsi problemiškas – ji atkeliavo į Maskvą, tapo Saakašvilio priešininke... Skandalais ir sūnūs pagarsėjo.

Bent keletas Gamsachurdijos vyriausybės žmonių per Lietuvą – padedant ir Algirdui kartu su kitais – emigravo į Vakarus.

O Gamsachurdijos nelemties atgarsiai Algirdą dar pasivys. Prezidentas buvo Grozne iškilmingai palaidotas specialiai įrengtame rūsyje jo gyventos vilos sodelyje. Užėjus antrajam karui su Rusija, vila buvo apgriauta, rūsys nuniokotas, kūnas dingo – pagrobtas ar paslėptas atsidūrė netgi Rusijoje, Rostove, bet po kurio laiko gražintas Gruzijai. Galiausiai pirmasis nepriklausomos Gruzijos prezidentas buvo gana iškilmingai palaidotas Tbilisyje, tautos panteone.

...žmogus laidotas keturis kartus – kalnuose, valstiečio sodyboje, Grozne-Džochargaloje ir pagaliau tėvynėje...

Šie įvykiai sulaukė plataus atgarsio ne tik Čėčėnijoje ir Gruzijoje, bet ir visame Kaukaze. Zviado Gamsachurdijos mirties istorija tebekaitina aistras, jo šalininkai ir priešinininkai kaltina vieni kitus jį nužudžius, o Zviado Gamsachurdijos sūnus, tapęs parlamentaru, pasiekė, kad byla būtų atnaujinta. *Čėčėnijoje, toje archajinėje Kaukazo šalyje, žinios yra perduodamos pasakojimais, jais tikima labiau nei spauda, o ilginiui tie iš lūpų į lūpas einantys pasakojimai virsta mitais. Tokiu mitu virto ir tragiška pirmojo nepriklausomos Gruzijos prezidento žūtis istorija.*

